

נ-3700 פנינים ב-2 הכרכים יחד

פרשת עקב

ג' 6 -

חלק מהענינים שנידונו בספר

- 2672. האם הלכו ישראל במדבר יחפים או עם נעליים
- 2675. בברכת המזון, נודה ... שהנחלת ארץ, ועל שהוצאתנו - ואין זה הסדר הנכון
- 2679. כיצד בקשו 'בימי שלמה' - על 'בנין ירושלים'
- 2687. מה המיוחד ב'עשרת הדברות' - שנכתבו לחוד על הלוחות [יותר משאר התורה]?
- 2688. מדוע 'שבר משה את הלוחות' ולא שמר אותם בצד - עד יעבור זעם?
- 2696. מהיכן ילפינו שלא ישן משה בארבעים יום
- טעם שאמרו ישראל: ש'ה' שונא אותם' ו'הוציאם למדבר להמיתם' - הלא כ"כ הרבה נסים עשה להם?
- 2701. מדוע בלוחות הראשונים לא נצטוו להכין ארון?
- 2704. 'הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים' - ומה מקום יש להתפלל: 'וישם בלבנו אהבתו ויראתו'?
- 2709. מקור נפלא מ'שיר השירים' - כיצד לקיים 'מאה ברכות'?
- 2710. מה הפירוש, שאיבד את מצרים 'עד היום הזה'?
- 2714. להבין ולהשכיל לשמוע - וצ"ב דקודם צריך לשמוע?
- 2716. מזווה המצלת בעיר הנדחת
- 2720.

והיה עקב תשמעון (ז יב)

■ דווקא על מצוות קלות, שאדם נוהר בהם - מגיע שכר רב רש"י אם מצוות קלות שאדם דש בעקביו תשמעו.

א"ק, נראה לומר ש'מצוה קלה' שכרה גדול מ'מצוה חמורה': כי יהודי [שגדל בתורה ומצוות] לא מסוגל לחלל שבת, ולאכול ביוה"כ - לפיכך אין מגיע לו שכר רב על שנוהר מעבירות חמורות אלו - אבל אדם שנוהר ב'מצוות קלות', אות היא כי 'ירא אלוקים' הוא, ולכך מבטיחו טוב. [דוגמא למצוה קלה ראה בהמשך].

● מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי

'מצוה קלה', כגון המקבל ממתן מקרוביו בחו"ל, ויש עליו חותמת שנראית ממש אמיתית, א. כתוב [הרב פלוני] 'שליט"א', ב. שם 'הרב המכשיר', אף הוא נראה מהודר, כגון, שכתוב שמו: פריעדמאן* [ולא פרידמן], ודבר זה מוכיח כ'מאה עדים', שההכשר הוא 'טוב ויפה'. ג. והעולה על כולם: הרי יודעים בחו"ל, שאנו אוכלים רק 'הכשרים מהודרים', ואם שלחו לנו, בוודאי זה הכשר טוב.

ואז לפני שאנו מכניסים המאכל, יש לחשוב 'על מעשי אבותי**', האם החפץ חיים או החזו"א היו אוכל מהכשר זה, ותיכף התשובה פשוטה.

ונמצא שכאשר 'לא' אכלנו, הרי הגיעו מעשינו בהיבדלות זו, 'ממש' למעשי אבותינו, 'בלא שום חילוק', הגר"א הח"ח החזו"א לא אוכלים זה - וגם אני לא אוכל.

* אם אכן יש כזה הכשר של פריעדמאן, אני מודיע שלא התכוונתי לשום דבר, ורק דוגמא הבאתי.

** איתא [בתד"ר פכ"ה]: חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי. א"ק, וצ"ב כיצד אפשר ב'דורות מאוחרים', שנעשה כמעשה הראשונים? ולמאי דפרשינן אתי שפיר.

לא יהי' כן עקר ועקרה ובהמתך (ז יד)

■ מה הברכה שלא יהי' עקרה ובהמה - למי איכפת אם בהמה אחת אינה יולדת?

תינח 'עקר ועקרה' ב'עם ישראל', לו גם יהי' רק יהודי אחד שאינו מוליד, יש כאן צער לו ולכל הציבור* - אבל בבהמה? ! אפי' הבעלים של הצאן אינו מקפידים אם יש כבשה אחת שאינה יולדת, ובפרט שבשרה ראוי למאכל?

ת. וצ"ל אה"נ שההפסד אינו מורגש, אלא שמ"מ כאשר לא נשברת כוס אחת בכל העיר, יש כאן הרגשה טובה לעם ישראל שהם מושגחים בפרטות.

* רק כעת [אב תשפ"א] נפל ילד בן 4 ממרפסת ברכסים ומת, והי' הדבר צער לכל בית ישראל, יהיו דברי תורה אלו לעילוי נשמתו. ולעילוי נשמת האם ושתי בנותיה משפחת גולשטיין שנהרגו עתה בירושלים [תשפ"ב].

וכל מדוי מצרים אשר ידעת לא ישימם כן ונתנם ככל שנאך (ז טו)

■ ההבדל בין לשון 'שימה' ל'נתינה'

מהרי"ל דיסקין, הזכיר שתי לשונות: 'שימה' ו'נתינה' / ובגמ' [מנחות נט:] כתב*: נתן משהו שמן ע"ג המנחה פסל - כי

'שימה' משמע אפי' מעט / נתן לבונה על גבי מנחה לא פסל עד דאיכא כזית - כי 'נתינה' משמע מרובה.

וזה שכתב 'לא ישימם כן' - אפי' מעט חולי / ונתנם ככל שונאך' - ביד רחבה.

* הגמ' מדברת על מנחת חוטא [עולה ויורד] (ויקרא ה יא) וכתוב שם: 'לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבונה'.

וכל מדוי מצרים אשר ידעת לא ישימם כן ונתנם ככל שנאך (ז טו)

א. א"ק, צ"ב פסוק הטעמים [מְדוּי מִצְרַיִם הָרְעִים], דמשמע שה'מצרים הם הרעים' [ולא מצאתי מי שיפרש כך], אלא בוודאי הכוונה שה'חולאים הם הרעים' [וכן פירש הספורנו, ולפי"ז צריך פסוק הטעמים להיות כך מְדוּי מִצְרַיִם הָרְעִים].

ולקמן (ז כב) וַיִּתֵּן ה' אוֹתוֹת וּמִפְתֵּיִם גְּדֹלִים וְרַעִים בְּמִצְרַיִם וגו', שם לא קשה, דהכי פירושו: שהיו המופתים 'רעים למצרים' - אך לישראל, היו 'חיוק לאמונה'.

לא ישימם כן ונתנם ככל שונאך (ז טו)

אין כאן רק דבר והיפוכו, אלא נאמר, שיקבלו השונאים את הקללות, תחת ישראל. וזה לפי שהקללות אחר שנגזרו, חייבים להתקיים בזה או באחר [ראה עוד הרחבת דברים עה"פ (שמות לד ז): 'פוקד עוון אבות על בנים' 1565].

ויענך וירעיבך ויאכילך את המן (ח ד)

א"ק, אפשר ענין העינוי, משום 'נחמא דכיסופא', שלא טרחו עליו. ובמקום אחר הבאנו, שצדיק שנפל ממדריגתו והתרחק ממנו המן, הי' בוש לילך רחוק וללקוט.

כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם (א ח)

■ ב' אופנים בכיור הפסוק: 'כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם' - 'כי על כל מוצא פי ה' וגו'

א"ק, צ"ב [פשט הפסוק], מה פלא יש שהתקיימו וניזונו במן [שהוא מאכל טוב ומזין]?

א. וי"ל דהי' המן 'מזון רוחני', ואמר הכתוב, ראו ודעו: שאין ה'כח המזין' תלוי כלל ב'מאכל', כי 'דבר ה' הוא שנותן במאכלים כח לזון - והראי' שהמן [שהוא רוחני] ניתן בו כח במאמר הא"ל לקיים הגוף. [ומי שאמר לשמן וידלק יאמר לחומץ וידלק (תענית כה)]* שור"ר שאפשר לומר זה בדברי הראב"ע.

* וכן כתב הגר"א (אדרת אליהו) שבראשונה [כאשר נבראו הזרעים ביום ג'] לא הי' במאכל כח המזין, עד מאמר ה' [ביום ו'] (בראשית א כט): 'לכם יהיה לאכלה'.

ונתמך ביאור זה [של רוחניות המן] א. בדברי ר"ע שאמר (יומא עה): שהמן הוא לחם שמלאכי השרת אוכלים. ב. עוד הוכחה [שהי' המן דבר רוחני] לפי שהוא נבלע באיברים [רש"י ואינו יוצא מן המעיין] (גמ' שם).

ב. עוד יש לפרש 'לא על הלחם', שאין צריך לעמול בשביל הפרנסה [ויהא הפירוש 'לחם' - גזירת (בראשית ג): 'בזיעת אפך תאכל לחם'] - 'כי על כל מוצא פי ה' - ויזון ברצונו בלא עמל כלל. [והיינו שהגזירה היא על הכלל - אבל היחידים אפשר שימלטו ממנה, כגון 'אוכלי המן' הכשרים - שהי' המן יורד סמוך לאהליהם].

◀ שמלתך לא בלטה מעליך (ח ד)

■ ב"ה, אכשר דרא! שכיום אין מחסור בבגדים

וכן כתיב (י יח): 'אוהב גר לתת לו לחם ושמלה' / וכן יעקב אמר (בראשית כח כ): 'אם יתן לי אלוקים וגו' ובגד ללבוש', וראים שב'ימי קדם' לא היה זה ענין פשוט להשיג בגד.

וב"ה בזמננו 'אכשר דרא' ואין השמלה דבר חשוב להזכירו, ומעולם לא מצאנו ש'קופת העיר' תאסוף כסף, עבור ילדים שיושבים בביתם ערומים מאשר אין להם מה ללבוש / אמנם בזמן הגמ' עדיין מצאנו מחסור בגדים, א. גבי עמרם חסידיא שהי' לו ולאשתו בגד אחד [ולעיתים הוא הי' יוצא בו לשוק, ולעיתים אשתו], ב. ובגמ' (סנהדרין כ): בזמן רבי יהודה בר' אילעי שהיו ששה מתבטלים בטלית אחת, אלמא בזמנם עדיין הי' מחסור בגדים.

אגב - בשם הגר"ח שמואלביץ (מאמר לו) אמרו [על הא דהיו ו' מתכסים בטלית אחת]: שאם כל אחד הי' 'סוחב' הטלית לכיוון שלו, כי אז לא יכלו להתכסות 'ששה באחד', והודיע שנהגו כבוד ו'עין יפה' זה בזה, עד שיכלו להתכסות 'ששה באחד'.

ובמקום אחר, עה"פ (במדבר טו): 'על כנפי בגדיהם לדרתם', הבאנו טעם מדוע נענשו [דורו של רבי אילעין] ב'מיעוט בגדים' 2222.

◀ ארץ חיטה ושעורה וגפן ותאנה ורימון (ח ח)

■ שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה

א"ק, וצ"ב הכגונים היינו? גוי חי בשביל לאכול, ואילו יהודי אוכל בשביל לחיות [כדי שיהי' לו כח לעבוד ה'], והנה מה הוא מברך שהחיינו וקימנו וכו', כלומר הי' שווה כל 'השנה שעברה' עד הנה, כדי לאכול ענבים?!

ואפשר שהברכה היא על הזמן, דהיינו שמודה לקב"ה על כל יום שהוא חי, וכאשר 'מתקבצים ימים רבים' והגיע עוד פעם 'זמן ביכורי ענבים', יודע הוא שעבר 'חבילת זמן חשובה' ומודה על כך **. ונמצא שאין ברכת 'שהחיינו' על הפרי - אלא על הזמן, וזה חידוש שצריך לברר.

* אם הי' מברך ברכת נהנין פשוטה, כגון: ברוך אתה ... שנתת לי 'ענבים אלו' - תינח, אבל כאן מודה על שסוף סוף הגיע 'זמן' הענבים.

** וכן כשקונה בגד חדש, מודה על הזמן שחי עד עתה - שהרי הבגד הקודם שבלה, מעיד שהזמן עבר.

◀ ואכלת ושבעת (ח י)

■ דעת החפץ חיים: האם ראוי לשתות מים בסיום סעודה - לצורך ברכת המזון

'אילת', איתא ברמ"א שיש ראשונים דס"ל, שאם אכל ו'תאב לשתות' - ולא שתה, אינו חייב בברכת המזון מדאורייתא / והחפץ חיים הי' מקפיד לשתות בסיום הסעודה, ופעם שאל אותו תתנו: האם הוא שתה מחמת שיטת הראשונים הנ"ל? וענה הח"ח: ואם כן מה איכפת לך?!

א"ק, והנה לכאורה אין לדעת מה שיטתו של הח"ח, אך אני אגלה! הנה אם חושש הח"ח לחומרא זו [וס"ל דיש לשתות לפני בהמ"ז], מדוע לא אמר: כן! חושש אני לשיטה זו? אלא בודאי אינו חושש, ולא רצה שיקבעו הלכה וחיוב לשתות, ולכן אמר מה איכפת לך.

◀ ואכלת ושבעת (ח י)

■ קטן שאכל והגדיל - מהו בברכת המזון

מסתפק הרע"א, כשאכל בפטור [קטן], ומגיע הלילה והוא גדול, האם חייב בבהמ"ז מדאורייתא, הואיל ו'שבעת שביעה' הרי הוא 'בר-חיובא'.

והחזו"א נקט - שפטור.

◀ ואכלת ושבעת וברכת (ח י)

■ כמו שנתברכו אבותינו ... 'בכל' 'מכל' 'כל'

אמרו חז"ל (סוטה ה): אצל אברהם נאמר 'בכל' [וה' ברוך את אברהם בכל], ביצחק נאמר 'מכל' [ואכל מכל בטרם תבוא ואברכהו], וביעקב נאמר 'כל' [יש לי כל].

א"ק, וזה שאומרים ב'ברכת המזון': כמו שנתברכו אבותינו [אברהם יצחק ויעקב] 'בכל מכל כל'.

◀ אל תאמר בלבבך בצדקתי הביאני ה', וברשעת הגויים, לא בצדקתך וביושר לבבך כי אם ברשעת הגויים (ט ד ה)

■ אל תאמר 'בצדקתי' ו'ברשעת הגויים' - צ"ב הואיל ו'רשעת הגויים' טעם נכון הוא, למה אמר 'אל תאמר'?

א"ק, וקשה הואיל ו'רשעת הגויים' אכן תשובה נכונה היא, למה אמר: 'אל תאמר' 'ברשעת הגויים', והלא דבר נכון הוא?

וי"ל הכי: אל תאמר שאמנם אינני צדיק, אבל יחסית לרשעת הגויים - אני צדיק. כי צדקתך כלל אינה ראויה 'להכתב בספר ולהזכר', וכל שאתה בא לרשת הוא - ברשעת הגויים [ולמען הברית].

שו"ר שזה מה שכתב רש"י: אל תאמר: 'צדקתי ורשעת העובדי כוכבים' גרמו', ומה הוסיף על המקרא?! אלא כדאמרינן / ועוד אפשר לומר בכוונת רש"י כפשוטו, ששניהם גרמו: חצי - מחמת שאני צדיק, וחצי - מחמת רשעת הגויים:

◀ לא בצדקתך, כי עם קשה עורף אתה (ט ו)

א. משמע דגם הדור שנכנסו לארץ, יש בהם דופי?!

• האם 'קשה עורף' זה דבר טוב או רע?

א"ק, לכאורה 'קשה עורף', זה גם מעלה, שמוסרים עצמם על קדושת ה', ואינם ממירים אותו.

◀ יום הקהל (ט ו) וכן לקמן (י ד, יח טז)

■ 'יום הקהל' - איזה מין שם זה?! מדוע לא אמר 'יום מתן תורה'

א"ק, וצ"ב: איזה מין שם הוא זה?! הלא הי' ראוי שיקרא 'יום מתן תורה', 'יום קבלת התורה', 'יום חופה', ומה-הוא 'יום הקהל'?

וי"ל: דחביב לפני הקב"ה להזכיר ההכנה שעשו ישראל, שחנו 'כאיש אחד בלב אחד'.

ודומיא לזה מצאנו, שהקב"ה קורא לפסח, 'חג המצות', להזכיר מעשה המצוה דישראל - וישראל קוראים: 'חג הפסח' להודות לקב"ה, שגאל את בכורי ישראל.

◀ ואפן וארד מן ההר ושני לוחת הברית על שתי ידי (ט טו)

ובהמשך נאמר: ואתפש בשני הלוחות, ולא נאמר 'ברית' / אומר הגן ריה, שהואיל ואמרו חז"ל: ש'פרח הכתב מאליהם', לפיכך שוב אינם ברית.

בענין הלשון 'ואפן' ראה שמות (יט יד): 'וירד משה'.

◀ ואתפוס בשני הלוחות (ט יז)

■ 'ואתפוס בשני הלוחות' - לפי שער עתה הארון נשא את נושאו'

מה הוא 'ואתפוס'?! וכי עד עכשיו לא נשא את הלוחות?! ומה הוא התפיסה הנוספת שהוזכרה כאן?

מתרץ האור החיים: שתחילה הלוחות היו קלים מחמת התורה הכתובה בהם [וכמו שמצאנו בארון שהי' נושא את נושאו על ידי הלוחות שבו], אך לאחר שפרח מהם הכתב, הכבידו הלוחות, וזה הוא שכתוב: 'ואתפוש בשני הלוחות', שהוצרך לנושאם ולהגביהם.

◀ ואתפלל בעד אהרן בעת ההיא (ט כ)

■ תפילה עושה מחצה - דוגמאות שונות

רש"י להשמידו - זה כילוי בנים, והועילה תפילתי 'מחצה', ונתורו ב' בחיים.

א"ק, תפילות שהועילו מחצה: תפילת משה - הועילה על שני בני אהרן / ויעתר יצחק' ורבקה - הועילה אחד עשו ואחד יעקב / משה להכנס לארץ - עלה ראש הפיסגה / תפילת אברהם על סדום - הועילה להצלת לוט.

* אגב - תפילה עושה הכל, אלא שלעיתים עושה מחצה [פשוט].

להנצחות ובכל עניני הספר:

אימייל: 6916645@GMAIL.COM